

ΜΙΑ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ

Ἐν τῷ Β. τόμῳ τῆς Ἑπετηρίδος ταύτης, σελ. 321 - 329, ἐδημοσιεύθησαν 42 σημειώματα ἀγνώστων ὀνομάτων καλλιτεχνῶν κλπ. ἐξ ἐπιγραφῶν μεταβυζαντινῶν ἐκκλησιῶν, προερχόμενα ἐκ τοῦ Ἀρχείου τῆς Ἐφορείας Βυζαντινῶν ἀρχαιοτήτων.

Εἶναι γνωστόν, ὅτι ἐν ταῖς πλείσταις τῶν τοιούτων ἐπιγραφῶν μνημονεύονται, πλὴν τῶν καλλιτεχνῶν, κατεχόντων συνήθως τὴν τελευταίαν θέσιν, καὶ τὰ ὀνόματα μετὰ τῶν τίτλων πάντων ἐκείνων τῶν κληρικῶν ἢ λαϊκῶν, οἵτινες ὁπωσδήποτε συνετέλεσαν ὑπὲρ τῆς ἀνεγέρσεως ἢ ἀνακαινίσεως καὶ ἱστορήσεως ἱερῶν ναῶν καὶ μονῶν ἢ ἄλλων εὐαγῶν ἱδρυμάτων.

Ὑπάρχει ὅμως καὶ σπανιώτερον παράδειγμα ἐπιγραφῆς, καθ' ὃ παρασιωπᾶται καὶ ἀποκρύπτεται τὸ ὄνομα εἴτε τοῦ κτίτορος καὶ ἀνακαινιστοῦ, εἴτε τοῦ καλλιτέχνου ἱεροῦ τινος ἱδρύματος. Τὸ γεγονός τοῦτο ὀφείλεται προφανῶς εἰς χριστιανικὴν μετριοφροσύνην, ἐμπνευσθεῖσαν ἐκ τῆς ρητῆς ἐντολῆς τοῦ Σωτῆρος: «Μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου» καὶ «Σὺ δὲ ὅταν προσεύχη, εἴσελθε εἰς τὸ ταμιεῖόν σου, καὶ κλείσας τὴν θύραν σου πρόσευξαι τῷ πατρί σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ» (Εὐαγγέλιον Ματθ. Ὶ' 3,6).

Τοιαύτην μετριοφρονα ἐπιγραφὴν εὗρον κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1925 ἐν τινι ναΐσκῳ, κειμένῳ παρὰ τὴν ἱερὰν μονὴν τῆς Φανερωμένης νοτίως τῆς Κορίνθου, κατὰ τὴν περιφέρειαν τῆς κώμης Χιλιομοδίου, ἄλλοτε πρωτευούσης τοῦ καταργηθέντος δήμου Κλεωνῶν. Ἡ μονὴ αὕτη, ἀφιερωμένη εἰς τὴν μνήμην τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου¹, εἶναι ἄγνωστον πότε ἀκριβῶς ἱδρῦθη, ἀπολεσθέντων τῶν ἱστορικῶν αὐτῆς ἐγγράφων κατὰ τὰς πολεμικὰς περιπετείας τῶν περὶ τὸ 1821 πιθανῶς χρόνων· φαίνεται ὅμως, ὅτι εἶναι κτίσμα τοῦ τελευταίου αἰῶνος τῆς τουρκοκρατίας. Ἀλλ' ἔξω τοῦ περιβάλλου τῆς μονῆς ὑπάρχει ὁ εἰρημένος παλαιότερος ναῖσκος, τοῦ ὁποῦ ἀπασα ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια τῶν τοίχων ἦτο πλήρης ἀγιογραφιῶν, σήμερον ἐν μέρει κατεστραμμένων. Εὐτυχῶς σώζεται πλήρης ἡ ἐπιγραφὴ, ἡ δηλοῦσα τὸν χρόνον τῆς ἀνακαινίσεως τοῦ ναοῦ (21 Αὐγούστου 1907), τιμωμένου ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἀγίας Μαρίνης, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἱστορήσαντος αὐτὸν ζωγράφου Δημητρίου Κακάρρα, ὅστις ἰδίᾳ χειρὶ ἐγράψε καὶ τὴν δημοσιευομένην ἐνταῦθα ἐπιγραφὴν ταύτην κατὰ πιστὸν ἀντίγραφον, τηρουμένων καὶ τῶν ἀνορθογραφιῶν αὐτῆς:

† Ἀνεκαινίσθη καὶ οἰστορίθη ὁ θεῖος, καὶ πάνσεπτος
Ναὸς οὗτος τῆς ἀγίας καὶ ἀθλοφόρου Μάρτυ

¹ Πρ6λ. Ἀ. Μάμουκα, Τὰ μοναστηριακὰ κτλ. Ἐν Ἀθήναις 1859, σελ. 153.

ρος τῆς $\overline{X\psi}$ Μαρήνας· διὰ συνδρομῆς, καὶ ἐξό
 δου· ἐν γράμμασιν οὐ λέγω· $\overline{\Theta\varsigma}$ · γὰρ ἶδεν, ὁ ἐρευνῶν
 καρδίας· ἔτους $\overline{\zeta\rho\iota\epsilon}$ Ἰνδικτιῶνος· ἐν μηνὶ αὐ
 γούστῳ· $\overline{K\bar{A}}$
 Χεῖρ δημητρίου κακάρα τοῦ ζωγράφου.

Ἦτοι: † Ἀνεκαινίσθη καὶ ἱστορήθη ὁ θεῖος καὶ πάνσεπτος ναὸς οὗτος
 τῆς ἁγίας καὶ ἀθλοφόρου μάρτυρος τοῦ Χριστοῦ Μαρίνας, διὰ συνδρομῆς καὶ
 ἐξόδου ἐν γράμμασιν οὐ λέγω· Θεὸς γὰρ οἶδεν ὁ ἐρευνῶν καρδίας· ἔτους $\overline{\zeta\rho\iota\epsilon}$,
 Ἰνδικτιῶνος ε', ἐν μηνὶ Αὐγούστῳ κα'. Χεῖρ Δημητρίου Κακάρα τοῦ ζωγράφου.
 (Ἔτος 7115 ἀπὸ κτίσεως κόσμου = 1607 ἀπὸ Χριστοῦ).

Τὸ ἄλλως ἄγνωστον ὄνομα τοῦ ζωγράφου τούτου ἐξεταστέον, ἂν σχετί-
 ζεται πρὸς τὰς σημερινὰς οἰκογενεῖας Κακάρα ἐν Σύρῳ ἢ Κακαρά ἐν Χαλκίδι.

Καθ' ὅμοιον τρόπον συντεταγμένην ἐπιγραφὴν ἀναφέρει ὁ μακαρίτης Γ.
 Λαμπάκης, ὅτι εὑρεν ἐπὶ κινητοῦ πίνακος τοῦ ἔτους 1739 ἐν τῷ ἐν Λαμῖα ναῷ
 τῆς Παναγίας Δεσποίνης, ἔχουσιν οὕτω: † Τήνος δὲ τὸ ἔργον ἐν γράμμασιν οὐ
 λέγω· $\overline{\Theta\varsigma}$ · γὰρ οἶδεν ὁ τὰ πάντα γινώσκων... (Δελτίον Γ' Χριστιαν. ἀρχαιολ.
 Ἑταιρείας, σελ. 43. Ἐν Ἀθήναις 1903)· ὑπάρχει δὲ ὁμοία καὶ ἐν τῇ κατὰ τὴν
 Μεσσηνίαν μονῇ τοῦ Βουλκάνου, ὥς μ' ἐπληροφόρησαν ὁ καθηγητὴς κ. Ἀδ.
 Ἀδαμαντίου καὶ ὁ γυμνασιάρχης κ. Ἰω. Πρωτοπαπᾶς.

Ἀνάλογον δεῖγμα χριστιανικῆς μετριοφροσύνης παρατηρεῖται καὶ κατὰ
 τὴν προγενεστέραν βυζαντινὴν ἐποχὴν. Οὕτω, κατ' εὐμενῇ ἀνακοίνωσιν τοῦ
 καθηγητοῦ κ. Ἀν. Ὀρλάνδου, ἐν τῇ μονῇ τῶν Ταξιαρχῶν παρὰ τὸ χωρίον
 Χώστια (τοῦ πρῶην δήμου Θίσβης) τῆς Βοιωτίας εἶναι κεχαραγμένη ἐπὶ τοῦ
 ὑπερθύρου τῆς εἰς τὸ Καθολικὸν θύρας εἰσόδου ἡ ἐπιγραφὴ· ΤΙΝΟΣ ΤΟ
 ΔΩΡΟΝ ΤΟ ΓΡΑΜΜΑ ΝΥΝ ΟΥ ΛΕΓΗ. Ὁ δὲ καθηγητὴς κ. Γ. Σωτηρίου
 γράφει ἐν σελ. 7 τῆς μελέτης του περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου
 Θεσσαλονίκης (Ἐν Ἀθήναις 1920. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ ἀρχαιολογ. δελτίου
 τοῦ Ὑπουργείου Ἐκκλησιαστικῶν τοῦ ἔτους 1918) τὰ ἑξῆς: «Οἱ θεραπεύο-
 μενοι προσέφερον ἀναθήματα, ἐκόσμου διὰ μωσαϊκῶν εἰκόνων τὸν ἀγιόδω-
 ρον Ναόν... ἐν αἷς ἀνέγραφον μετὰ τῆς χαρακτηριστικῆς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης
 μετριοφροσύνης: ὑπὲρ εὐχῆς οὐ οἶδεν ὁ Θεὸς τὸ ὄνομα».

Ὁ ἐν λόγῳ παλαιὸς ναῖσκος τῆς Ἀγ. Μαρίνης μετὰ τῶν σωζομένων
 τοιχογραφιῶν του καὶ τῆς ἀνωτέρω ἐπιγραφῆς εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ συντη-
 ρηθῇ κηρυσσόμενος ὑπὸ τῆς ἀρμοδίας ὑπηρεσίας ἐθνικὸν μνημεῖον.

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ Π. ΒΟΛΙΔΗΣ